

NÉMETH PÉTER

Vízaknai (Öri) István, a királyi gyűrűspectsét öre, különös bíróságának jegyzője (1309–1349)

Bertényi Iván szerint „a 13. század második felében a királyi udvarban megjelenő új tisztségviselő, a különös jegyző (*notarius specialis*, *notarius secretarius*) a király titkárja lett, s egy ideig ő őrizte az uralkodó pecsétgyűrűjét. I. Károly alatt a királyi kancelláriának már önálló osztálya fejlődött ki a *specialis notarius* irányítása alatt. I. Károly két gyűrűspectsétet használt. Ő az ujján viselte pecsétgyűrűjét. Fia is viselt egy – címeres – titkos gyűrűspectsétet (*sigillum secretum anuleum*) az ujján, »hivatalos« használatban szereplő pecsétgyűrűjét azonban rábízta különös jegyzőjére. I. Lajos király alatt a *specialis notarius* által irányított gyűrűspectsétes kancelláriai osztály fő feladata a király igazságügyi tevékenységében való részvétel volt: gyűrűspectsét alatt adták ki a királyt bírói minőségében helyettesítő alkancellár számos oklevelét. I. Károly alatt Domokos fia (Öri) István mester a gyűrűspectsét különös jegyzője, sőt a gyűrűspectsét aljegyzőjéről (*subnotarius anularis sigilli*) is hallunk. I. Lajos alatt a különös jegyző alá rendelt kancelláriai osztálynak a gondjára egymás után két gyűrűspectsét is volt bízva: egy patkót tartó struccos, kör alakú (1342–64 között használták) és egy ovális alakú a király címerével (1365–71). 1371-től megszűnt a *specialis notarius* vezette osztályra bízott gyűrűspectsét használata, ezen túl csak a titkos gyűrűspectsét szerepel. A vele megerősített okleveleket a király(t) mindenhova elkísérő jegyzője írta, igen bizalmas jellegű írásbelisége a királyi kabinetiroda szerepét töltötte be az uralkodó mellett”¹

Nos, az e fontos tisztséget I. Károly király alatt 13 évig, fia, I. Lajos alatt pedig hét évig betöltő, a fenti szócikkben is említett Domokos fia István életútja, főképpen származása mindeddig alig került vizsgálat alá. A szócikk szerzőjének irodalomjegyzékéből kimaradt az a szerző, Grün (Gárdonyi) Albert, aki először írt I. Károly király gyűrűspectsétjéről, s egyúttal dolgozatunk szereplőjéről, István mesterről. Miután ő elsősorban a gyűrűspectsétről, annak formájáról, feliratáról, használatáról értekezett, kevés teret szentelt az e pécsettellel látott oklevelek íróiról, de ő az első, aki megemlítette István

mester három oklevelét (1331, 1335, 1343), feltételezve azt is, hogy működése I. Károly király halála után, I. Lajos király uralkodása idején is folytatódott.²

Öri Domokos fia István mester első, rövid, de adatokban gazdag „életrajzát” Bónis György vázolta fel. Részben helyesen mutatott rá arra, hogy „vezetékneve”, az Öri (*de Ewr*) az ország számos, hasonló nevű települése közül a Szatmár megyei Ór falura utal; s bizalmi feladatának – a gyűrűspectsétes kancelláriai osztály vezetésének – társadalmi és anyagi felemelkedés felel meg. Ám éppen az életút részletes ismerete nélkül vonta kétségbe két, 1330. évi oklevélben való szereplését, pedig – mint látni fogjuk – István *notarius domini regis* azonos az előző évben említett *notarius aule regis specialisszal*, mert a per másik érintettjének birtoka – Vaja – Órrel szomszédos ma is.

Egyébként Bónis „miniesszéje” István mesterről ma is megüvegeleendő: „Azok, akiket a királyi jegyzők közül hosszabb időn át nyomon tudunk követni, rendszerint ifjú koruktól késő öregségükig szolgálják a királyt, elsősorban világi javakban gyarapodnak. Így a Szatmár megyei Öri István mester, királyi jegyző (*notarius aule regis*) már 1327-ben és 1328-ban hosszú szolgálataiért kap adományokat, bár az első esetben perét és a birtokot elveszti. A következő évben István mester már a gyűrűspectsét *specialis notarius*, s ezt a tisztségét majd két évtizeden át, még Lajos uralkodásának első éveiben is viseli. Bizalmi feladatának – a gyűrűspectsétes kancelláriai osztály vezetésének – társadalmi és anyagi emelkedés felel meg: a király komájának nevezi, ifjúkorától tett szolgálatairól emlékezik meg, egymásután teszi neki az adományokat. Vizont István mester a legkülönfélebb megbízatásokban jár el: királyi és királynéi birtokok visszaszerzésének biztosá; ügyvédként képviseli urát és Csenik cseh vitézt, Károly kintartó hívét; részt vesz a királyi udvar munkájában, referál és oklevelet vizsgál meg: elkíséri Károlyt a havasalföldi hadjáratába, s ott vérét ontja érte. Egyházi előmeneteléről nincs szó, sőt családos ember marad mindvégig, vagyont fia öröklí.”³

1 Bertényi Iván: Az írás, mint a rongált pécsettű oklevél hitelességének bizonyítéka. In: Magyar Herald. Forrásközlő, családtörténeti és címertani évkönyv I. Bp. 1984. 144.

2 Grün Albert: I. Károly gyűrűspectséte. Turul 20. (1902) 54–56.

3 Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Bp. 1971. 37–38. (51–52. jegyz.) – Bónis megállapításai az életút első feléről nem

I. Lajos király kancelláriájának áttekintésekor Kumorovitz L. Bernát sem tekinthetett el Őri István személyétől, pontosan meghatározva működése kezdő- és záróévét, megadva apja nevét. Tanulmánya címéhez ragaszkodva ő sem gondolt egy, a pályafutása egyes állomásait is átfogó biográfia elkészítésére, s természetesen nem foglalkozott István mester származását megvilágító családtörténeti adatokkal sem.⁴ Magunk Vízaknai (Őri) Domokos fia István személyére a Szatmár megye településeit bemutató összeállításunk során figyeltünk fel, ez adta az alkalmat, hogy összegyűjtsük a rá és családjára vonatkozó adatokat, amelyeket a család, az életút és a birtokok ismertetésének hármasságában tárunk az olvasó elé.

A familia gyökereire⁵ egy 1338. évi oklevél világít rá. A király, I. Károly előtt ugyanis az eddig „rejtőzködő” István mester, a királyi aula *specialis notarius*a ekkor kénytelen volt felfedni addig, s mások előtt továbbra is titkolt származási helyét, az erdélyi Vízaknát (Fehér m.).⁶ Az oklevélre még visszatérünk, ám lássuk, mi következik a származási helyből. Az országrész, Erdély korai történetét jobban ismerők a név láttán vagy hallatán felkapják a fejüket: ez az a kisváros, ahonnan a gyulafehérvári székesegyház rombolói származnak. „1277-ben Vízaknai Alard fia: Gyan szász fegyveresekkel megrohanta a várost, kirabolta és rágyújtotta a székesegyházat az oda menekült káptalan tagokra és 2000 magyar városlakóra.”⁷ Az eseményt évtizedekkel később is számon tartották: a gyulafehérvári székesegyház felégetése és három kanonok megölése Vízaknai Alard fia János ispán bosszúja volt apja haláláért, amit ő Péter püspöknek és a három megölt kanonoknak tulajdonított.⁸ A vízaknaiak, mármint az Alard-fiak – a kétes hitelű oklevelekben való szereplések után – 1291-ben tűnnek fel, amikor Vízaknai Péter fia Ruzmarki (Szerdahelyi) Jung Péter – testvérei, Jakab és Henneng nevében

is – a Ruzmark közeli Mun (*Mwn*) földjét húsz márkáért eladta Felapoldi Henneng comesnek.⁹ 1323-ban megismerhetjük a többi Alard-fiút is: Vízaknai Alard fia László – Mihály és Miklós testvérei beleegyezésével – eladja *Ryngenberg* (Lengyelkert) birtoka őt illető részét testvéreinek, Alardnak.¹⁰ Még ugyanezen évben Vízaknai Alard fia, Mihály hasonló útra lép: testvérei, Miklós, János kiscsúri plébános és László, továbbá atyafia, Salamon fia Salamon beleegyezésével ötven marka finom ezüstért ő is eladta testvéreinek, Alard comesnek *Rengurkyrch* falu és birtok őt illető negyedrészt.¹¹ Az így megszerzett falut, Ringelkirchet azután Alard fia Alard (a fiai, Renner, Herbord és Johann nevében is) 25 marka finom ezüstért eladta *Cheel* fia Salamon fiának, Miklósnak, továbbá Kelneki Dániel fiainak, Miklósnak és Mihálynak.¹² S itt lép be történetünkbe Vízaknai István.

Aki végigbogarászta Erdély történetének okleveles forrásait, az a 1309. évnél találkozik Kán nembéli László erdélyi vajda (1295–1314)¹³ dévai házával, s az abban történekel. A Gentilis bíboros, pápai legátus részére történt erdélyi kihallgatások során ugyanis átadták a vajdának a szebeni közösség írásos kérését, amelyet a vajda *István nevű jegyzőjével* olvastatott fel az átadó két pap előtt.¹⁴ Ez a személy tűnik fel négy évvel később, 1313-ban, amikor az erdélyi káptalan előtt László vajda és szolnoki ispán a fiai, mindkét László képviselőként is egy csereügyletet foglaltatott írásba. A vajda Gregorfája és a Székesen lévő Veresegyház birtokait elcserélte Kelneki *Chel* fia Dániel comes és fiai, Miklós és Mihály, továbbá *Chel* fia Salamon comes és fiai, Miklós és Mihály Szépmező (Küküllő m.) nevű vásárolt birtokára. Nem véletlen, hogy Gregorfájába *István mester, kecskési várnagy* (Kecskés – Piatra Craivii, hegycsúcs és vár Krakko határában, Fehér m.), Veresegyházába Nyakas egervári várnagy vezette be Dániel ispánt és testvérét, Salamont, valamint gyermekeiket. A határjárásból az is kiderül, miért csináltak az utóbbiak jó cserét: Gregorfája Ringelkirchhez szomszédos volt, amely akkor a fiatalnak (Jung) mondott Alard kezén volt!¹⁵ István mester 1318-ig volt kecskési várnagy, ekkor Debreceni Dózsa mester erdélyi hadjárata során került a király kezébe a vár, amelynek várnagyi tisztségére Ákos nembéli Erdő fia Miklós, Dózsa rokona kapott megbízást.¹⁶ Miután forrásaink semmiféle ellenállásról nem szólnak, a vár feladása erőszak nélkül történhetett, s ehhez az eseményhez kapcsolódhatott István mester átállása a király oldalára, s az ország belsejébe költözése testvéreivel együtt. Megtehette, hiszen urához, a vajdához (†1315) már nem kötötte eskü.

Vagy a testvér volt az, aki már korábban odahagyta a szülőföldjét, és az öccse jött utána? Az eddig ismert oklevelek

állandóan meg a helyüket. István mester már érett, krisztusi-korú férfi volt, amikor I. Károly udvarába került. Iskolázott, írni, olvasni, a magyaron és latinon kívül németül is biztosan tudó ember került személyében a királyi kancellária különös jelenlétet vezető ügyosztályának élére.

4 *Kumorovitz L. Bernát*: Osztályok, címek, rangok és hatáskörök alakulása I. Lajos kancelláriájában. Eszméletörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Székely György. Bp. 1984. 298.

5 A szerző egy gondolat kísérletét (László Gyula kifejezése) szeretné közreadni a familia kezdeteiről. V. István király 1270–1272 között Sótelek földet (Fehér m.) a székelyek nemzetiségéből való Bencenc (Vince) fiainak, Istvánnak, Domokosnak és Mikónak adományozta (Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. I–II. Közzéteszi Jakó Zsigmond. [A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 26., 40.] Bp. 1997–2004. (a továbbiakban: ErdOkmt.) I. 293. sz., a kiadások felsorolásával). Húsz évvel később feltűnik Bencenc negyedik fia, Péter is. Ekkor, 1291-ben Bencenc fiai Sóteltét eladták! Az erdélyi káptalan előtt végbement akció résztvevője István és Domokos, az üzlethez távollévő testvéreik, Mikó és Péter a beleegyezésüket adták. A 20 marka finom ezüstért a birtokot (a szász) Kelneki *Chel* fiai, Dániel és Salamon ispánoknak adták át, V. István király oklevelével együtt (ErdOkmt. I. 495. sz., a kiadások felsorolásával). A nevek és szereplők a későbbiekben visszaköszönek!

6 Anjou-kori oklevéltár. I–XV., XVII–XXXVIII., XL., XLII., XLVI–L. Szerk. Kristó Gyula et al. Szeged–Budapest 1990–2020. (a továbbiakban: AOkl.) XXII. 104. sz. – Vízakna, azaz Galli fodina, Salisfodium/Ocna Sibiului/Salzburg.

7 *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV. Bp. 1963–1998. (a továbbiakban: Györffy) III. 157.

8 ErdOkmt. II. 117. sz.

9 ErdOkmt. I. 491. sz.

10 ErdOkmt. II. 448. sz.

11 ErdOkmt. II. 452. sz.

12 ErdOkmt. II. 678. sz.

13 *Zsoldos Attila*: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. (Historia könyvtár, Kronológiák, Adattárak 11.) Bp. 2011. 40.

14 ErdOkmt. II. 121. sz.

15 ErdOkmt. II. 208. sz., a kiadások felsorolásával.

16 *Engel Pál*: Az ország újraegyesítése I. Károly idején I. Századok 122. (1988) 111.

nem döntik el. Mindenesetre a báty, Domokos fia Pál ekkor már nős volt, s felesége rokonsága éppen birtokaiból kívánta részesíteni. Lássuk tehát ezt a számunkra fontos oklevelet. A váradelőhegyi konvent előtt 1320 kora nyarán Sung (*Swnk*) fia Pál fia, Rafajn, anyja, Jolenth három örökölt Szatmár megyei birtokukat – a Nyírben Őr, a Szamos folyó körül Pátyod és az Ér folyó körül *Gernez* – odaadják vejüknek (*gener*), a jelenlévő Domokos fia Pál mesternek, a neki feleségül adott *Michével*, Rafajn (unoka)testvérevel együtt, továbbá Pál mester szintén jelenlévő testvérenek, Istvánnak a tőlük kapott 25 márka értékű javak fejében. Ezek szerint István mester nem üres kézzel hagyta ott a kecskési várat. Váradra azonban nemcsak ők utaztak, hanem rokonaik is. Csügének (*Chuge*) mondott István fiai, Lőrinc és Dénes (pátyodiak), továbbá Komorói Loránd fia, Tamás (a lány anyjának a rokona) és [Csák nembeli Darai] Barc (*Barch*) fia, Mihály. A birtokokból való részesedésnek azonban feltételei is voltak: 1) Rafajn egyik rokona sem lehet részes Őr, Pátyod és Gernez birtokokban, a birtokok Rafajn, Pálé és Istváné; 2) Jolenth a fáradságért és a költségekért, amelyeket az ő és fia, Rafajn nélkülözése idején Pál és István mesterek elszenvettek és álltak, hozományát nekik adja; 3) Ha Rafajn az adomány miatt perbe fogná Pál és István mestereket, a perbe lépés előtt fizessen nekik ötven márkát a hozományért és a jegyajándékért. Az ezekkel ellentétes oklevelek érvénytelenek; 4) Ha örökös nélkül halna meg bárki (ezek szerint a két Vízaknai még gyermektelen volt), egymás részei a másikra szállnak; 5) Pál és István mesterek megkapják *Mwch* szolgálonőt, aki Rafajn apjától maradt rájuk. A precízen megírt szerződés minden bizonnyal a jegyzőként megismert István mesternek köszönhető.¹⁷ Mindehhez van néhány hozzáfűzni valónk. Gernez esetében tudjuk, hogy eredetileg a szatmári vár földje volt. Amikor a Pátyodiak ezzel megajándékozták a Vízaknaiakat (nevezzük őket a könnyebbség okáért így), akkor a falu egyharmada volt az övék, a többi részt mások birtokolták. 1347-ben Pál fiai osztottnak rajta: az itteni rész Istváné lett. Ő hamarosan tovább adott e birtokán: 1351 előtt már a Jánosi Kántorok kezén van az egész, pusztasodásnak indult birtok.¹⁸

Pátyodon is csak a falu egy része jutott a Vízaknaiaknak. 1325-ben ugyanis Ipuď fia Pál fia Sung ispán leánya, Floria, Gégényi (Szabolcs m.) János fia Jakab ispán özvegye apja birtokain, főképpen a Szatmár megyei Pátyodon bírt leánynegyedét fiai, István és Pál, Sung fia Pál fia, Rafael és Csüge (*Chuge*) István fia Lőrinc beleegyezésével vejüknek (!), Őri Pál mesternek és testvérenek, István mesternek adta részint rokonság címén, részint a már megkapott tíz márkaért. 1347-ben Domokos unokái birtokosztályt tettek itt is: az itteni részeik Pál fia Istváné lettek. Pátyod is szatmári várbirtok lehetett, a birtokosai megnemesített várjobbágy-ivadékok, erre utal házassági kapcsolatuk a szabolcsi várjobbágy-leszármazottakkal, a Gégényiekkal. Itt az Őri-részek visszazálltak a népes

Pátyodi-famíliára.¹⁹ A harmadik falu, Őr 14. századi történetét lásd alább, István különleges jegyző szerzeményeinek sorában.

* * *

Hogyan került István mester I. Károly király temesvári udvarába? Ahol 1321-ben tűnik fel mint királyi kiküldött. Ekkor az erdélyi káptalannal együtt iktatta Szilvás, Örményes és Septér falvakat [Kacsics nembeli] Simon mester testvére, Péter mester részére.²⁰ A május közepén kelt királyi parancsot csak szeptember közepén követte az eljárás, talán a nevezett települések és a káptalan székhelye közötti távolság, illetve a világi kiküldött miatt. Az első oklevelet, amelyben István királyi jegyzőként tűnik fel, 1327-ben állították ki Sándor országbíró kancelláriáján. Ebben a per egyik szereplőjeként szerepel testvérevel, Őri Pállal, mégpedig amiatt, hogy a megszerezni kívánt Vezend (Szatmár m.) birtokba való iktatásuknak a Kaplony nembeli nemesek ellentmondtak.²¹ A többszöri halasztást megért per végül István mester kérésére esküvel zárult, amelyben minden Kaplony nembeli nemesnek (Csomaközi, Károlyi, Vadai, Vetési) ötdomagával kellett megjelenni. A per az utóbbiak sikerével zárult.²²

Az évszámokból kitűnik, hogy István mesternek hat évvel kellett eltölteni az udvarban ahhoz, hogy bebizonyosodjék királyhűsége. Úgy vélem, hogy mindkét fél már korábról ismerhette egymást: azóta, hogy I. Károly 1310. évi (harmadik) koronázásán az erdélyi vajda is részt vett kíséretével, bár a jelenlévők névsora nem ismert, biztosra vehető: ő volt, aki a nála őrzött koronát visszajuttatta királyának.²³ Alkalom lehetett az 1313. évi találkozó a király és a két oligarcha, Borsa Kopasz és Kán László között.²⁴ A harmadik alkalom már nem volt ilyen békés: a királyi csapatok a dévai ütközetben arattak győzelmet Kán László fiai felett,²⁵ s ez utóbbiak oldalán a kecskési várnagynak is részt kellett vennie. Egyszerűen István jegyzőről mindent tudtak a temesvári királyi udvarban, s hosszú időnek, jó fél évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy tanult mesteriségét újra gyakorolhassa.

A királyi különleges jegyzőjének első hivatali működése a királyi, illetve a királynéi jogok felkutatása volt 1329-ben, Baranya megyében.²⁶ Ekkor István mester bemutatta Pál or-

17 Anjou-kori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis I–VII. Szerk. Nagy Imre, Nagy Gyula. Bp. 1878–1920. (a továbbiakban: AO) I. 566–568.; AOkl. V. 818. sz.

18 *Németh Péter*: A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig. Nyíregyháza 2008. 100.

19 Uo. 220–221.

20 Kolozs m., AOkl. VI. 129., 242. sz.; ErdOkmt. II. 397., 405. sz.

21 Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI. Studio et opera Georgii Fejér. Budae 1829–1844. (a továbbiakban: Fejér) VIII/6. 100–101.; A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára I–V. Sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. Bp. 1882–1897. (a továbbiakban: Károlyi) I. 66. AOkl. XI. 40. sz.

22 Fejér VIII/6. 100–104.; Károlyi I. 66–69.; AOkl. IX. 300., 517., 543. sz.

23 *Kádár Tamás*: Harcba a koronáért. (II.) I. Károly (Róbert) király uralkodásának 1306–1310 közötti szakasza. Történeti tanulmányok 25. (2017) 188–189.

24 *Zsoldos Attila*: Adorján három ostroma. Oligarchák a Tiszántúlon a 13–14. század fordulóján. (Tanulmányok Biharország történetéről 6.) Nagyvárad 2019. 121.

25 *Csukovits Enikő*: Az Anjouk Magyarországon I. rész. I. Károly uralkodása (1301–1342). (Magyar történelmi emlékek – Értekezések.) Bp. 2012. 81.

26 *Kiss Péter*: Királyi szolgálonépi szervezet a 13–14. században. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 25.) Szeged 2010. 204. (857. jegyz.)

szágbírónak a határozata alapján a pécsi káptalan által végzett vizsgálat oklevelét, aminek alapján az országbíró Siklósi Péter mestert három birtok ügyében földeskü letételére kötelezte.²⁷ Ugyanez vonatkozott Túz Lőrinc fiainak két birtoka fele-fele részére ugyanott.²⁸ Egy harmadik esetben (Ómerse hovatarozásáról) – bár nevét az oklevél nem említi – annak hasonlósága miatt szintén István mester, a király különös bíróságának jegyzője járhatott el.²⁹ A következő évben továbbra is Baranyában folytatta hasonló tevékenységét, úgy látszik, ezt a megyét kapta meg a királytól. Ekkor a birtok visszavétellel megbízott pécsi prépost döntését vizsgálta fölül, s adott jelentést az országbírónak, aki szintén földeskü tételére utasította Lancretus fiait, Bekét és Istvánt. Akik – miután társikkal együtt az esküt letették – Pál országbíró és ítélőtársai döntése alapján visszakapták a vitatott birtokaikat.³⁰ Az ügy megnyugtató lezárása érdekében megismételtették az esküt Túz fiaival³¹ és Siklósi Péter mesterrel is.³² Továbbra is e vidéken kereste a vitatott hovatarozású földeket István mester, immár a szomszédos Tolnában. Itt a Székely falu temploma körüli két földdarabról merült fel, hogy azok királynéi kondicionáriusoké lennének. A szokásos formaságok (oklevelek bemutatása, földeskü) után az országbíró is megerősítette az eddigi birtokost, miután a királyt képviselő jegyző lemondott a visszakövetelésről.³³

Újabb két évnek kellett eltelnie, hogy jegyzőnket az oklevelek ismét megemlítsék. Ennek oka a király havasalföldi hadjárata volt, természetesen István mester részvételével. Itteni szolgálatairól egy 1331. évi oklevél is megemlékezik: „a király szerencsés és szerencsétlen kimenetelű hadjárataiban, különösen Bazarab ellen Havasalföldön nyújtott, ahol az ellenség nyilaitól életveszélyesen megsebesült”.³⁴ Más helyen: „a hűtlen oláh Bozorab elleni havasalföldi hadjáratban vérét hullatta”.³⁵ Az események után 15 évvel részletezőbb az oklevél: „mikor Bozorab (Lajos, az apja és az ország megrögzött hűtlen) a megkötött béke álnoksága alatt a király Havasalföldről való távozásakor egy erdő, gyepükkel megerősített helyen a királyt és seregét csalárdul, az esküt (amivel magát a királyhoz, mint természetes urához kötötte) megszegve, oláhok és más népek sokaságával megtámadta, István mester hűen, a király nyomában járva az ország számos híve között (akik közül sokakat ott Bozorab emberei könyörtelenül megöltek) életveszélyesen megsebesült három oláh nyíltól eltalálva, és alig maradt életben; majd amikor apja halála után Lajos erős királyi sereggel behatolt Rasscia (Rácország) királyságba, amit az eretnekek elfoglaltak, István mester a javait és személyét nem kímélve ott értékes szolgálatokat tett Lajosnak.”³⁶ A hadjáratról visszatérve István első említése egy országbíró előtt

Újfalu (Jászújfalu, ma Nováčan, Szlovákia) birtokáért folyó perben történt. A felek – Fonyi Miklós fiai, Balázs és „Zonk” János, valamint Semsei Ferenc fia, Tamás mester – fogott bírák közbenjárásával kiegyeztek: a birtok a Fonyiaké lett. Az azt érintő oklevelek átadása mellett viszont az utóbbiak arra kötelezték magukat, hogy Tamást egy általuk vagy István királyi ügyvéd által indított perben kötelesek megvédeni.³⁷ Sokkal izgalmasabb István mester eljárása a karakói várnépekkel.

Pál országbíró felkérte a vasvári káptalant, hogy vizsgálja meg: a karakói vár hat, név szerint felsorolt embere jobbágy-e vagy harcoló nemes? A király viszont ugyanezen feladattal a cseh Ugodi Csenik mestert, udvari lovagot is megbízta, aki a nevezettek, mint a karakói vár jobbágyait az országbíró elé idéztette. A király gyűrűspecés oklevelével az ügyet Cseniktől elvette és magához vonta. Ám az országbíró előtt az érintett hat személyből két kisdamonyai (ma: Csernelházadomány, Sopron megye), illetve a király képviselőiben István mester jelentek meg, ahol az előbbieket kijelentették: „sem ők, sem elődeik a szent királyok idejétől fogva soha nem voltak várjobbágyok, hanem mindig szabad harcoló nemesek voltak és ma is azok”. István mester a kisdamonyaikat a király nevében szintén a nemesek közösségébe tartozó harcoló nemeseknek ismerte el. Erről az országbíró oklevelet állított ki.³⁸

1337-ben az országbíró a királytól arról értesült, hogy Henc fia, János mester volt mosoni ispánnak és a budai vár rektorának a fia, Miklós, a vár mostani rektora arról tett panaszt, hogy néhai apja minden birtokának és tulajdonának fele állítása szerint Merklin fia Andrásra szállt, s ő ezt az uralkodó nagyobb és gyűrűspecéssel ellátott okleveleivel tudja igazolni. A megidézett András bemutatta a király 1331-ben, gyűrűspecéjével megerősített oklevelét a budai káptalan átiratában, miszerint őt Miklós apja a testvérévé fogadta, Miklós feleségének nővérét Andrásához adják, az egyik halála esetén a birtokok a másokra háramlanak. Miklós képviselője, László mester sokszoros kérésére bemutatásra került az 1331-es gyűrűspecés oklevél eredetije is, amiről László mester azt állította, hogy hamis, míg András azt, hogy ezt a király saját különös kegyéből, a bárók kérésére adta neki jogszerűen. Az oklevelet az országbíró bemutatta a királynak, a vele lévő Tamás erdélyi vajdának, Péter bácsi prépostnak, kápolnaispánnak, királyi titkos kancellárnak, István mesternek, a király *specialis notarius*ának és Ugali Pál mester országbírói ítélőmesternek. A király saját gyűrűspecéjével hasonlította össze az oklevélen lévőket, s az eltérő vésetre tekintettel megállapította, hogy az utóbbi hamis. Miután a gyűrűt mindig az ujján viseli, az ő tudta nélkül senki sem élhet vele. István mester a király felszólítására azt felelte, sem az ő, sem a jegyzői keze alól nem került ki ilyen írásképpű oklevél. Majd a kancellár és az országbíró ítélőmestere nyilatkozott: „ők felismernek minden oklevelet, amit a királyi udvar jegyzői adnak ki, de ez az oklevél nem a királyi udvari vagy valamely bárói jegyzők külalakja szerint íródott”. A király parancsára az oklevelet

27 AO II. 472–473.; AOKl. XIII. 433. sz.

28 AO II. 468–469.; AOKl. XIII. 434. sz.

29 Zichy I. 331–332.; AOKl. XIII. 452. sz.

30 AO II. 468–471.; AOKl. XIV. 100. sz.

31 Uo. 101. sz.

32 AO II. 472–474.; AOKl. XIV. 102. sz.

33 AOKl. XIV. 356. sz.

34 AOKl. XV. 296. sz.

35 AOKl. XXII. 104. sz.

36 AOKl. XXIX. 61. sz.

37 AOKl. XVII. 185. sz., A Perényi család levéltára 1222–1526. Közéteszi Tringli István. Bp. 2008. 49. sz.

38 Sopron vármegye története. Oklevéltár. I–II. Szerk. Nagy Imre. Sopron 1889–1891. I. 162–165.; AOKl. XIX. 236., 439. sz.

bemutatták még a tárnokmesternek, a fehérvári prépostnak, alkancellárnak, a veszprémi prépostnak, királynéi alkancellárnak, a zalai ispánnak, a királyi lovászmesternek és nyitrai ispánnak, a királyi ajtónállómesternek, a gimesi és visegrádi várnagyoknak, akik a királyi gyűrűspecsetet ismerik, s azt vallották, hogy az oklevelet nem ők adták ki. András az ügy lezárása előtt távozott az országbíró bíróságáról, ezért teljes vagyonekobbzásra ítélték, mely $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ arányban illette meg a bírót, illetve Miklós mestert.³⁹

[Az Aba nembeli] Kompolt fia Péter fia, Gergely 1337-ben azzal a kéréssel fordult I. Károlyhoz, hogy Fegyvernekről (Hevesújvár m.) szóló korábbi adománya nem tartalmazta az annak határain belül fekvő Absolonülése és Péterkeülése nevű falvak nevét. Olyan oklevél kiállítását kérte, amelyben ezek is szerepelnek. A király megígérte, hogy a kérést teljesíti, ha az oklevelet neki visszaviszik.⁴⁰ Az oklevél hátoldalán az oklevél tényleges kibocsátója olvasható: „Relatio Stephani cum annulo notarii specialis compatris nostri”.⁴¹ Még az évben történt, hogy az országbíró bírságbehajtója, Gerolt fia Miklós mester Tárkány (Heves m.) faluban Béli Kene fia Miklós fiától, Jánostól – ahol az birtokrészrel bír – három márka bírságot kívánt beszédni, amivel az a királlyal szemben elmarasztaltatott. A bírság kétharmad része az országbírónak, egyharmad része István mesternek, a király jegyzőjének és az őt képviselő „Wechky” Miklósnak, szerviensének és officialisának járt volna, de közben János meghalt, a lakosok pedig nem akartak fizetni. Ezért a birtokrészt a szomszéd egri káptalannak – aki a három márka bírságot kifizette – bocsátották zálogba, míg azt János fiai vagy rokonai ki nem váltják.⁴² Két év múlva ugyancsak Heves megyében történt az alábbi, a megye előljáróinak a nádorhoz intézett levelében olvasható eset: Ivánka fia Sixtus ispán panasza szerint Mizse birtokot, amely házasság révén rá háramlott, Keresmirius (*Crispinus*) fia Balázs deák öröklött joga alapján vissza akarja tőle venni. A nádor parancsára elvégzett vizsgálat során a megye meghallgatta a sári nemeseket (8 fő), Alaptiváni Miklós fia Péter mestert, Tamás ispánt és István királyi jegyző officialisát, az ugyancsak István névre hallgató István mestert, akik egyértelműen vallották, hogy Mizse birtok vagy telek (*sessio*) Mizsei Miklós fia Mihály örökölt birtoka volt, aki azt Sixtusnak adta leánya, *Isolth* kezével.⁴³

Néha nagy távolságra kellett utaznia. 1343-ban már az új király – aki megtartotta Istvánt a hivatalában – a különös bíróságának jegyzőjét küldte Zágrábba, hogy az ottani egyház összes birtokát iktassa az új püspöknek, Jakabnak. A volt püspök, László ugyanis kalocsai érsek lett, de István mester személyesen nem tudott odamenni, ezért a király jóváhagyásával maga helyett aljegyzőjét (*vicenotarius*), Benedeket és famulusát, Tamást küldte oda. A szlávón bán fogadja

őket, mint királyi embereket.⁴⁴ Az ok, amivel István Visegrádon maradt: Pál országbíró másnapi ítéletére kellett várnia, amiben ő is érintett volt!⁴⁵ Ehhez képest közeli kiruccanás volt az a korábbi út, amikor az örökös nélkül maradt Nógrád megyei Bába birtokot iktatták a királynak, akit István mester képviselt.⁴⁶

Egy furcsa bevallás történt 1345-ben, bizonyára egy feljelentés következményeképp. I. Lajos király előtt megjelent Gégenyi Mikus fia Dénes fia, Dezső, s az apja nevében is azt vallotta, hogy ők István mester, a királyi gyűrűspecset *specialis notarius* ellenében nem adták ki megyésispánokkal, szolgabírákkal, káptalanokkal, konventekkel tudományvevő, tilalmazó, bírságoló és egyéb okleveleket, ezért – ha ilyenek kerülnének elő – azokat érvénytelennek kell tekinteni.⁴⁷

Az első adatunk, amely István mester családi életére vonatkozik, 1345-ből való. IV. Kelemen pápa ekkor az öregedő ítélőmestert (*prothonotarius*) – a bejegyzés ennek címezi – Pál ispán (*comes*) kérésére abban a kegyben részesíti feleségével⁴⁸ és gyermekeivel együtt, hogy gyóntatójuk a haláluk esetére teljes búcsút adhat.⁴⁹ A kijáró Pál a királyi udvar ifja volt, aki ekkor Rómában tartózkodott.⁵⁰ De a következő évek már a működés utolsó éveit voltak. Maga István mester sem hagyta el otthonát: 1346-ban egy perben prokurátoraként már a korábban (1339) megismert István mester képviselte hasonló nevű főnökét.⁵¹

Utolsó intézkedéseinek egyike lehetett az a tizedper, amely Miklós pécsi püspök és Cornutus Péter, a jeruzsálemi keresztetek Szent János ispotályának magyarországi és szlavóniai perjele között zajlott. A peres felek abban állapodtak meg, hogy a következő év, tehát 1348 januárjában István kalocsai érsek és István mester, a király *specialis notarius* előtt, Budán jelennek meg, döntőbíráskodásnak vetve alá magukat.⁵² Halála előtt egy Hevesújvár megye előljárói előtt zajló perben kellett volna megjelennie, de ekkor is jegyzője, István mester, deák képviselte.⁵³ Ugyanez történt egy másik, ellene indított perben is, ahol képviselőjét egyszerűen csak István deáknak nevezik.⁵⁴ Valószínű, hogy korábban szélhűdés érte, erre utal-

44 AO IV. 344.; AOkl. XXVII. 345. sz.

45 AOkl. XXVII. 352. sz.

46 AOkl. XXVI. 20. sz.

47 AOkl. XXIX. 70. sz.

48 1318-ban a budafelhévízi keresztetek konventje előtt Sándor fia István fia, István mester és Ipoly fia Farkas testvéreik és rokonaik nevében is, továbbá Kata, ezen István anyja a Békásmegyeren levő birtokukat odaadják nővérüknek (*soror*), Ilonának, ezen István leányának [a Szolnok megyei Szentmártoni] Euszták fia László ispán feleségének, más birtokaik negyede fejében (AOkl. V. 304. sz.). Ezt a leánynegyedet kapja meg 1333-ban István mester (lásd Békásmegyer címszó alatt a Birtokadattárban), amiről azt kell gondolnunk, hogy felesége – Ilona leánytestvére, vagy unokahúga – hitbére, hozománya fejében. Eszerint a feleség az éppen e tájt kihalt Megyeri család tagja volt.

49 Regesta supplicationum. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai. Összegyűjtötte és feldolgozta Bossányi Árpád. Bp. 1916. I/2. 136.; AOkl. XXIX. 762. sz.

50 Uo. 180. sz.

51 AOkl. XXX. 942. sz.

52 Fejér IX/1. 515–518.; AOkl. XXXI. 829. sz.

53 1349. júl. 17.: AO V. 305.; AOkl. XXXIII. 542. sz.

54 Uo. 599. sz.

39 AO III. 253–256.; AOkl. XX. 71. sz.

40 AOkl. XXI. 29. sz.

41 AO III. 321.; *Gyárfás István: A jász-kunok története. I–IV. Kecskemét, 1870–1885. III. 477–478.*

42 AOkl. XXI. 421. sz.

43 AOkl. XXIII. 663., 685. sz. – az ügy azonban Balázs deák fellebbezésével tovább folytatódott, lásd uo. 691. sz.

hat tartós távolléte a folyó ügyektől. István mester, a különös bíróság jegyzője pályafutása a királyi udvarban két évtized után fejeződött be. Özvegyét és Péter nevű fiát egy 1350. május 8–9-e előtt kelt oklevélben említik,⁵⁵ a halál időpontja tehát az év valamelyik tavaszi hónapja lehetett.⁵⁶ Minden bizonnyal Budán hunyt el, ahol háza volt. Buda városa előtt néhai István gyűrűspecst-őr (*conservator sigilli annulorum*) fia, Mihály budai polgár 1381-ben 500 forintért (forintját 38 garassal számolva) zálogosította el az épületet Cudar Domokos fiainak, Péter sárosi ispánnak, szlavón bánnak, Imre egri püspöknek, János fehérvári prépostnak, valamint György és István testvéreiknek.⁵⁷ A ház – Mihály hamarosan bekövetkezett halála miatt – a Cudarok tulajdonába került.

* * *

István jegyző a királyi udvarban betöltött magas beosztását – kortársaihoz hasonlóan – a vagyoni gyarapodásra használta fel. Kapott, szerzett, vásárolt birtokairól a legjobb áttekintést az a megosztás tartalmazza, melyet 1347-ben ő és fia, Péter tett a néhai Pál nagyobbik fiával, Istvánnal. Ekkor a jegyző második fia, Mihály még nem érte el a felnőttkort, hasonlóképp Pál másik fiához, Imréhez.⁵⁸ Péter 1357-ben szintén a Kántorok megbízottja.⁵⁹ 1361-ben említik utoljára.⁶⁰ A budai káptalan előtt tett megosztás a következő: a Hevesújvár megyei Bura, Boconád és Kerekudvar, a Nógrád megyei Varsány, a Bihar megyei Csokmó és Belmező, a Bereg megyei Atya és a Pilis megyei Békásmegyér birtokrész István mesternek és fiának, Péternek jutott. A Szatmár megyei Őr, Apáti, Pátyod és Gernez birtokokban lévő részek, a Szabolcs megyei Bag, György és Nagyiván birtokok Pál fia Istvánnak jutottak örök birtoklásra.⁶¹

A Vízaknai/Őri família történetét áttekintve megállapíthatjuk, hogy I. Károly és I. Lajos egyaránt figyelembe vette a család székely és nem magyar nemesi voltát a birtokadományok esetében. Hiába volt István a királyi gyűrűspecst-öre, a király különös bíróságának jegyzője – tehát az uralkodó belső munkatársa –, az adományok csak ritkán s azok is majd⁷

55 AOkI. XXXIV. 375., 391. sz.

56 István mester az adatok alapján 1285–1290 között született. Tanulmányait vagy a gyulafehérvári káptalani, vagy a szebeni préposti iskolában végezhette. Halálakor tehát 60–65 éves lehetett.

57 HU-MNL-OL-DL 6767. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár]; A Mindszent utcában álló ház helyére lásd *Végh András*: Buda város középkori helyrajza. I. (Monumenta Historica Budapestinensia XV.) Bp. 2006. 219.

58 Imre 1354-ben tűnik fel, mint derzsi Kántor Bereck prokurátora: AOkI. XXXVIII. 442., 513. sz.

59 A nagykállói Kállay-család levéltára (az oklevelek és egyéb iratok kivonatai). I–II. Bp. 1943. (a továbbiakban: Kállay) II. 1203., 1211. sz.

60 Kállay II. 1400. sz.

61 AO V. 151–152.; *Bártfai Szabó László*: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Függelékül az inárcsi Farkas, az irsai Irsay, valamint a szilasi és pilisi Szilassy családok története. Bp. 1938. 303. sz.; AOkI. XXXI. 1048. sz. – Pál fia István további életútja: 1359-ben Kállói István fia István indított ellene pert két ökor elhajtása miatt (Kállay II. 1336. sz.). 1360-ban Hodász és Radalf határperében királyi ember Kántor Bereck és Loránd részéről (Uo. 1374. sz., AOkI. XLIV. 668. sz.), a per folytatásában mint őri nemes, tanú: Kállay II. 1380. sz.; AOkI. XLIV. 932. sz.

egyesével érkeztek, nem úgy, mind egyes lovagok, például az emlegetett cseh Csenik esetében. A másik, ami feltűnhet, hogy az oklevelek csak a két testvér, Pál és István fiáról emlékeznek meg, a leányok – ha voltak – nem érték meg a felnőttkort. A négy fiú örökösök nélkül, a vagyont nagy részben felélve, elherdálva hagyta el a földi létet, s ítélte a család emlékét hosszú feledésre.

Birtokadattár

Az alábbiakban István mester birtokai következnek a szerzés sorrendjében, élére emelve Őrt, ahonnan a család idősebb ága a nevet vette.

Őr (Szatmár m.)

[1317 után, 1323–1325 között]: Szatmár megye elöljárósága tudatja, hogy [Vajai] Ábrahám fia János jobbágyát Vaja faluban karddal, törrel és botokkal erősen megverték. Imre jobbágy elmondása szerint ezt övele Őri Pál a szerviensevel, János Miklóssal tette.¹ 1325: A váradelőhegyi konvent előtt Őri (*Euur-i*) Pál, testvére, István nevében is egyrésztől, Ábrahám fia János és Vajai Jolát fia András másrésztől [vajai] Medve fiainak, Jakabnak és Pálnak a Szatmár megyei Vaja és a Szabolcs megyei Laskod birtokrészeik ügyében kötelezik magukat, hogy ha július 25-ig fogott bírák közbelépésével nem egyeznek meg, akkor augusztus 8-án tartoznak megjelenni a királyi különös jelenlét bírósága előtt, ahol a felperesek Őri Pál és testvére, István lesznek.² 1327: Szatmár megye elöljárósága igazságot szolgáltatni tartozott Őri Pál mesternek és testvéreinek, István mesternek Ábrahám fia János mester és jobbágyai részéről. A megadott időpontban azonban Pál nem tudott megjelenni.³ A megjelenésre Vaja és Őr birtokok határjeleinek emelése miatt volt szükség.⁴ 1329: Szatmár megye elöljárósága előtt [Vajai] Ábrahám fia János panaszja: István mesternek, a király különleges jegyzőjének szerviensei, nevezetesen János és egy másik János, valamint Fülöp – miközben közte és István mester között per van függőben – Őrből kijövet, majd oda visszatérve Jánosi és Vaja falvak között lesből rátámadtak famulusára, Bekére, akit a fején életveszélyesen megsebeztek, 6 márkát érő lovát lenyilaszták.⁵ 1330: A Pál országbíró előtt István mester királyi jegyző és Vajai Ábrahám fia János között folyó (ismeretlen tartalmú) pert folyamatosan elhalasztják a felek akaratából. Ezeket István mestert János, illetve Miklós szerviense képviselte.⁶ 1332: Pál országbíró elhalasztotta Miklós – István mester királyi *specialis notarius* szerviense – perét Vajai Ábrahám fia János ellen a felek akaratából.⁷ 1343: I. Lajos király oklevele: Vajai Ábrahám fia Benedek és más vajai nemesek Vaja, valamint István mester, a királyi gyűrűspecstét különös jegyzője Őr birtoka közötti határ megállapítását fogott bírákra bízták.⁸ 1344: Pál országbíró azt a pert, amelyet Detre fia Mihály és [Gurke], a király *specialis notarius* jobbágyai – akik nevében István deák jelent meg – László deák és Miklós, a fivéreik, Mihály fiai, Ábrahám és Benedek vajai nemesek ellen folytatnak, elhalasztja.⁹ 1345: Az egri káptalan megjárja a vajai nemesek (Mihály fia

Ábrahám, János fia László, Jolát fia András és Mihály fia Benedek alperesek), valamint István mester, királyi *specialis notarius* felperes birtokai közötti határt a Szatmár megyei Vaja és Ór között. Az ok: István mester tudta nélkül a vajaiak új határjeleket emeltek.¹⁰ A per további, részletes összefoglalása.¹¹ – Pál országbíró levelének megfelelően Vajai Mihály fiai, Ábrahám és Benedek, László deák és Ábrahám fia Miklós nemesek – mindegyikük harmadmagával – Leleszen esküt tettek, hogy István mester, királyi *specialis notarius* jobbágyai, Detre fia Mihály és Gyürke István – István mester birtokán – levágott gabonáját aratás idején nem tiltották el, s ezáltal a két jobbágy nem szenvedett 20, illetve 10 márka kárt.¹² A perről továbbá megtudjuk, hogy a Vajaiak négy éve Laskod birtokról engedéllyel István mester Ór birtokára jöttek, Gyürkét az aratástól nem tiltották el, ezért 10 márka, Detre fia Mihály 20 márka kárt nem szenvedett, erről a Vajaiaknak esküt kellett tenniük. Pál országbíró az eskü letételéről nyugtatja őket.¹³ 1351: Szatmár megye előljárósága András mester regisztruma szerint Pál fia István Ór nevű Szatmár megyei birtokán 12 márka jogos bírságot behajtott.¹⁴ 1357: Szatmár megye előljárósága előtt Vajai János fia László tiltakozott, hogy Mihály nevű famulusát Óri Pál fia István és annak famulusai életveszélyesen megsebesítették.¹⁵ 1358: A váradi káptalan előtt Óri Pál fia István szorongató ínségtől kényszerítve Ór birtok nyugati felét elzálogosította Jánosi Miklós fiának, Kántor Berecknek 16 aranyforintért.¹⁶ 1359: Ugrin fia: Miklós országbíró előtt Pál fia István igazolta, hogy Ór birtokot Jánosi (Szatmár m.) Miklós fia Bereck zálogjogon bírja.¹⁷ 1361: Lásd Apáti alatt! 1372: I. Lajos király a néhai István mester jegyző Mihály nevű fia részére a Szatmár megyei Ór és Apáti birtokaival kapcsolatban az őt folyton háborgató szomszédjai miatt szabad rendelkezést enged.¹⁸ 1374: A váradi káptalan előtt Csaolyi Nagy János fiai, Sebestyén és János, továbbá Vajai János fia László tiltották István deáknak, a király egykori jegyzőjének a fiát, Mihályt a Szatmár megyei Járm, Parasznya és Vaja birtokokkal határos Ór birtok elidegenítésétől, „Cudar” Péter bánt, „Cudar” Mihályt, Györgyöt és Istvánt a megvételetől.¹⁹ – Ma: Ór (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.).

¹ *Piti Ferenc*: Szatmár megye hatóságának oklevelei I. (1284–1386). Szeged–Nyíregyháza 2004. (a továbbiakban: Szatmár m.) 17. sz. – ² AOkl. IX. 280. sz. – ³ AOkl. XI. 179. sz., Szatmár m. 48. sz. – ⁴ Uo. XI. 253. sz., Szatmár m. 49. sz. – ⁵ AOkl. XIII. 614. sz., Szatmár m. 51. sz. – ⁶ AOkl. XIV. 109., 126., 378., 401. sz. – ⁷ HU-MNL-OL-DL 96100. – ⁸ Zs. IV. 398. sz., AOkl. XXVII. 841. sz. – ⁹ AOkl. XXVIII. 596. sz., *Piti Ferenc*: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó országbírói oklevelek a Vay család berkeszi levéltárában (1343–1355). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle 39. (2004) I. sz. 10–11. – ¹⁰ *Szirmay Antal*: Szatmár vármegye fekvése, története és polgári esmérete. Buda 1810. II. 90.; AOkl. XXIX. 239. sz. – ¹¹ Uo. 325., 841. sz. – ¹² AOkl. XXIX. 245. sz.; *Piti Ferenc*: A Vay család berkeszi levéltárának 1342–1382 közötti oklevelei. Klny. a nyíregyházi Jósza András Múzeum LII. évkönyvéből. Nyíregyháza 2010. (a továbbiakban: Piti: Vay) 45. sz. – ¹³ Uo. 273. sz. – ¹⁴ Uo. 125. sz., Szatmár m. 122. sz. – ¹⁵ Uo. 144. sz., Piti: Vay 170. sz. – ¹⁶ AOkl. XLII. 507. sz. – ¹⁷ HU-MNL-OL-DL

96376. – ¹⁸ HU-MNL-OL-DL 98623., Károlyi I. 337–338. – ¹⁹ HU-MNL-OL-DL 64091.

Varsány (Nógrád m.)

1328: I. Károly király az előtte hű szolgálataira hivatkozó István mester, udvari jegyző kérésére a Nógrád megyei, Hatvan közelében fekvő Varsány (*Wossyan~Wosyan*) birtokot – mely a kérelmező szerint örökös nélkül elhunyt ember földje, s így királyi adományozás alá tartozik – érdemeinek jutalmazására örök jogon adományozza.¹ Még az évben Erzsébet királyné is oklevelet ad ki erről.² A két oklevelet a király privilegialis alakban újra kiadja.³ 1334: I. Károly király ez utóbbi oklevelet átírta és megerősítette.⁴ 1371: E faluról nevezi magát Varsányi István mester fia Mihály.⁵ – Az elpusztult falu Hatvan-tól nyugatra fekszik.⁶

¹ AO II. 360., Györffy IV. 317–318., AOkl. XII. 316. sz. – ² AOkl. XII. 395. sz. – ³ Uo. 396. sz. – ⁴ Uo. XVIII. 376. sz. – ⁵ HU-MNL-OL-DL 5736. – ⁶ Györffy IV. 318.

Tyukod más néven Kerekudvar (Hevesújvár m.)

1331: I. Károly király szolgálatai fejében a Zagyva folyó mellett fekvő Hevesújvár megyei Tyukod, más néven Kerekudvar (*Kerekoduor*) birtokot István mester, királyi *specialis notarius* adományozza.¹ A budai káptalan az iktatást elvégezte, a birtok nyugatról a váci egyház Szentgyörgy földje, északra Papmonostora birtok, keletre Bénye birtok és délre Borásó (*Borasou~Borasow*) birtok között fekszik. Az egyik határos megjegyezte, hogy ... (kitört rész) nem Tyukod közvetlen birtoka, hanem Tyukod és a szekszárdi apátság Apáti birtoka között fekszik.² Az oklevél kiadásakor a király előtt azonban Kátai Póka fia Péter fia, Szúnyog András udvari ifjú ellentmondott.³ A király különös jelenléte bíróság elé hívott András bemutatta IV. Béla privilégiumát, amelyből kiderült: az egykor örökös nélkül elhalt aranyművesek birtokát Béla király pohárnokának, Kátai Péter mesternek adta örök jogon. Mivel a király adománya csak Péter, s nem az örökösének szolgált, továbbá András Péterrel csak távoli rokonságban állt, ezért András a Tyukodot érintő jogairól lemondott. A király Szúnyog Andrásra örök hallgatást parancsolt, a birtokot pedig István mesternek adta örök jogon.⁴ Az újabb megerősítés idején Gug fia Gug és Szúnyog András kátai nemesek, meg Simon fia Pál országbíró az unokatestvére, Lőrinc nevében fellépett az iktatás ellen; az előbbieket újabb oklevelet felmutatni nem tudtak, az utóbbi pedig nem akart jogával élni.⁵ 1332: I. Károly király előtt Kátai Bálint fia Jakab átengedte a Hevesújvár megyei Tyukod más néven Kerekudvar birtokot – amely a Zagyva folyó mellett fekszik – István mesternek, a király különös jelenléte bírósága jegyzőjének.⁶ 1333: Pál országbíró a király kérésére átírja 1331. évi nyílt levelét privilegialis formában István mester, a király különös jegyzője részére.⁷ 1334: I. Károly király átírja és új pecsétjével megerősíti István mester, a királyi aula *specialis notarius* kérésére az egri káptalan 1331. évi oklevelét.⁸ 1387: A budai káptalan István nádor utasítására meghatározta Domoszlói Gergely fia Miklós mester

Heves megyei *Tykus* más néven *Kerekodwar* birtokát, amely a váci káptalan Szentgyörgy birtokával, továbbá Pétermonostora, Bény és *Barasow* birtokokkal szomszédos.⁹ – Az elpusztult falu Jászfelsőszentgyörgy határába olvadt.¹⁰

¹ *Bakács István*: Iratok Pest megye történetéhez. Oklevél-regeszták 1002–1437. Bp. 1982. (a továbbiakban: Bakács: Pest m.) 146., AOkl. XV. 91. sz. – ² Bakács: Pest m. 146., AOkl. XV. 136. sz. – ³ AOkl. XV. 163. sz. – ⁴ AO II. 529–531., AOkl. XV. 182. sz. – ⁵ Zounuk 11. (1996) 290., AOkl. XV. 272., 282., 296. sz. – ⁶ AO II. 583–584., Zounuk 11. (1996) 290. – ⁷ AOkl. XVII. 84. sz. – ⁸ AOkl. XVIII. 376. sz. – ⁹ HU-MNL-OL-DL 7238. – ¹⁰ Györffy III. 108.

Békásmegyer (*Pilis m.*)

A település korai történetét lásd Györffy IV. 658–659. – 1333: Sándor fia István leánya, Ilona nemes asszony, Euszták fia László özvegye és fia, István, továbbá veje (*gener*), Zsámboki Márton fia Jakab a Békásmegyeren lévő, Ilonának leánygyed fejében átadott birtokrészt rokonuknak, a jelen lévő István mesternek, a király különös jegyzőjének átadják.¹ 1342: A váradihegyfoki konvent előtt solymosi és szentmártoni „Karászi” (!) Sándor fia László a Pest vagy Pilis megyei Óbuda melletti Békásmegyer birtokon lévő részét minden haszonnal és telekkel együtt István úrnak, a királyi gyűrűspecst *specialis notarius*ának korábban már elzálogosította, most neki és örököseinek 15 márkáért (forintokban) eladta, örök birtoklásra.² 1361: A budai káptalan jelenti a nádornak, hogy a Pest megyei Békásmegyer birtoknak most a néhai István mester *specialis notarius* fia, Péter kezén lévő részét – amely miatt per folyt Zsámboki Jakab felesége, Margit és István ítélőmester (*prothonotarius*) fia, Péter között – felerészben Margitnak statuálták.³ 1361. július 17.: Kont Miklós nádor meghagyására a budai káptalan Békásmegyeren Zsámboki Jakab felesége, Margit és néhai István mester, a királyi különös jelenlét jegyzőjének a fia, Péter birtokrésze közötti határt megjáratta és a felosztást elvégezte (említve: Karászi Sándor kúriája). A határjárás ez esetben nem adja a birtok egész képét, hanem hosszadalmas körülírást nyújt a 2-3-5 holdakra osztott földekről.⁴ 1361: A budai káptalan előtt Zsámboki Márton fia Jakab a felesége, Margit, Euszták fia László leánya, a leányaik, Ilona és Anna 60 forintért az óbudai apácáknak elzálogosítják a Pilis megyei Békásmegyer területén lévő birtokukat.⁵ 1362: A budai káptalan előtt Zsámboki Jakab, a felesége, Margit (a Szolnok megyei Szentmártoni Euszták fia László leánya), továbbá leányaik, Ilona és Anna a Pilis megyei Békásmegyeren lévő részüket eladják Erzsébet királynénak 140 forintért birtoklásra.⁶ 1371: A budai káptalan előtt néhai István a király úr különös jelenléte jegyzőjének a fia, Mihály a Pilis megyei békásmegyeri birtokrészét 140 forintért Erzsébet királynénak eladja.⁷ – Ma: Budapest III. kerülete.

¹ AOkl. XVII. 8. sz. – Lásd ennek előzményét: AOkl. V. 304. sz. – ² AO IV. 270., Pest m. 271. sz., AOkl. XXVI. 564. sz. – ³ HU-MNL-OL-DL 25072. – ⁴ HU-MNL-OL-DL 5072., Pest m. 366. sz. – ⁵ HU-MNL-OL-DL 5101., Pest m. 368. sz. – ⁶ AOkl. XLVI. 470. sz. – ⁷ HU-MNL-OL-DL 5942.

Vécs (*Heves m.*)

1334: Az 1331-ben a cseh Csenik udvari lovagnak iktatott Vécs nevét is tartalmazó oklevelet I. Károly király István mester, a királyi udvar *specialis notarius*a kérésére új pecsétjével megerősíti és átírja.¹ 1350: István horvát–szlavón–dalmát herceg utasítja az egri káptalant, hogy András fia Benedeket, Loránd fia Kiliánt, Vécsi Egyedet és Benedeket idézzék színe elé István mesternek, I. Lajos király gyűrűspecstjét használó néhai *notarius*ának nemes özvegyével és fiával, Péterrel szemben.² – A káptalan jelenti, hogy István mester özvegye és fia, Péter ellenében július 1-re Cseröközi Pált Cseröközi, András fia Benedeket Báb és Loránd fia Benedeket Bod, Egyedet és Barnabást Vécs (*Veychy*) birtokán megidéztek.³ – Ma: Vécs (Heves m.).

¹ Györffy III. 143–144., AOkl. XVIII. 350. sz. – ² AOkl. XXXIV. 375. sz. – ³ AOkl. XXXIV. 391. sz.

Iván (*Szolnok m.*)

1334: A sági konvent apátja a Zagyva folyó mellett Szolnok megyében lévő néptelen *Iwa* és *Hatzak* földjeit hét évre István mesternek, a királyi különös jelenlét jegyzőjének adja használatra.¹

¹ AO III. 77–78., AOkl. XVIII. 243. sz.

Nacsa (*Szolnok m.*)

A név azonosítására lásd Zounuk 7. (1992) 221. – 1334: Lásd Ivánnál!

Bura (*Tisza-*) (*Heves m.*)

1332: I. Károly király Csenik mesternek adományozza Sirok várát, tartozékaival, többek között Bura és Boconád birtokokkal.¹ Csenik mester Ugod (Veszpém m.) várért visszaadja Sirok várát tartozékaival, köztük Burával és Boconáddal.² 1334: A cseh Csenik királyi lovag a királytól az örökös nélkül elhunyt Verpeléti Demeter fia, Nagy Lesták Hevesújvár megyei Bura birtokát kérte adományul, amelyet Miklós fia Cselétől elfoglalva talált. Cselétől azt a jog rendje szerint megszerezte, majd a királlyal elcserélte bizonyos Ugod (Veszprém m.) várához tartozó birtokokért. A király István mestert, a királyi udvar *specialis notarius*át érdemeiért, különösen vére hullásáért Havasalföldön Bura birtokkal jutalmazza.³ Az óbudai káptalan István mestert a szomszédok jelenlétében a birtokba ellentmondás nélkül beiktatta.⁴ 1345: Lásd Szilvaegyházánál! 1371: Buratelek birtok zálogosítása, lásd Boconádnál! – Ma: Tiszabura (Jász-Nagykun-Szolnok m.).

¹ HU-MNL-OL-DL 2710. – ² AO III. 583. – ³ A. III. 102–103., Zounuk 11. (1996) 291–292., AOkl. XVIII. 535. sz. – ⁴ AO III. 193., AOkl. XVIII. 556. sz.

Apáti (*Szatmár m.*)

A Szamos jobb parti birtok eredetileg monostori birtok volt. 1335: I. Károly király udvari jegyzőjének, Istvánnak

adományozza a Szamos és a Tisza közelében lévő Szatmár megyei falut.¹ 1347: A budai káptalan előtt történt osztáskor Apáti Őri Pál fia Istváné lett.² 1351: A [Kaplony nembeli] Olcsvai András [a Károlyi család őse] fia, Marhard tiltakozik amiatt, hogy Őri Pál fia István deák Apáti birtokát [a Balogsemjén nembeli] Semjéni (Szabolcs m.) István fia István mesternek adja, holott a szomszédság jogán őt illetné meg.³ A zálogot nem sokáig élvezte István mester, mert azt 1357-ben György fia Mihály mesternek [budai polgárnak], a lippai királyi kamara és az erdélyi sók ispánjának szamoszegi jobbágysági használták.⁴ 1361: I. Lajos király a magban szakadtnak vélt Őri Pál fia István birtokait, így Apátit is [a Kaplony nembeli] Barlabási (Bereg m.) László fiának, György deáknak, királyi sáfárnak (*dispensator*) adományozza.⁵ 1365: I. Lajos király Barabási László fia György mester, deák, királyi sáfár kérésére átírja, és új pecsétjével megerősíti neki és fivéreinek [Jánosnak és Szaniszlónak] és örökösöknek 1361. évi oklevelét, a Szatmár megyei Őr és Apáti birtokokról.⁶ Am a Barabásiak a birtokba nem léptek. 1370: [Őri] István fia Mihály két elítélt jobbággyáért a vérdíjat nem fizette ki, ezért a nádori bírságbehajtó Apáti birtokot lefoglalta, és Olcsvai Simon fiának, Lászlónak és Mihálynak, valamint Marhard fiainak, Lászlónak és Andrásnak 20 márkáért elzálogosította.⁷ Ez ellen a Panyolaiak tiltakoztak.⁸ A foglalást a megye foganatósította, a nádor pedig megerősítette.⁹ 1372: I. Lajos király Őri Mihálynak birtokai felett szabad rendelkezést adott,¹⁰ aki még ez évben az ónodi (Borsod m.) Cudaroknak 400 aranyforintért eladta Őrt és Apátit, s ez összegből 1377-ben kifizette Károlyi Simon fia Lászlót.¹¹ – Ma: Olcsvaapáti (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.).

Atya (Bereg m.)

1337: Lajos király engedélyezte, hogy a Bereg megyei [Gutkeled nembeli] Atyai Detre fia Mátyás mester idős kora és gyermektelensége miatt valamennyi birtokát Domokos fia István mesternek, a királyi udvar különös jelenléte jegyzőjének eladhassa, miután István mester neki különböző szolgálato-
kat tett s szükségében segítséget nyújtott. A király meghallgatva a kérést és figyelembe véve István mester szolgálatait, engedélyezte Mátyás mester valamennyi birtoka, Atya birtokon a neki járó rész dél felől, a malomvámval, a malomhelyekkel, a Szent György-templom kegyúri jogának részével; a Szabolcs megyei Nagyiván, Bag, György birtokok, továbbá több birtokai és részei – odaadását, 500 márkáért, melyből 300 márkát már megkapott, 200 márkát pedig a király előtt aranyban, ezüstben megfizetett. Az ország törvényei szerint az örökös nélkül elhalt ember birtokai a királyra szállnak, ezért a király Mátyás kérésére a birtokokat új adományként

István mesternek adta.¹ A király az egri káptalanhoz: a fentiek alapján István mestert iktassa.² Az egri káptalan a királyhoz: Atyát a Mátyás részéhez tartozó telekhelyekkel (Csele, Nagytelek, Asszonyteleke, Osztró) ellentmondás nélkül iktatta, de Nagyiván, Bag és György birtokokra és más birtokok ügyében a helyszínre Mátyás betegsége miatt nem jutottak el, azok adományozását a királyi ember megerősítette.³ 1338: I. Károly király mind az iktatott birtokokat (a Bereg megyei Atyát és tartozékait), mind Mátyás többi, Szabolcs megyei birtokait Vízaknai (erdélyi Fehér m.) István mesternek, a királyi udvar különös jegyzőjének és örökösöknek adta új adomány címen, s egyúttal a birtokeladást örökre megerősítette.⁴ 1341: A váradi káptalan előtt Guti Salamon fia János fiaival, Istvánnal és Jánossal a távollévő, külföldön tanuló Mihály deák nevében is, a Bereg megyei Atya felét – azaz Detre fia Pál részét – Ellős és Péter mestereknek, valamint Gergely fia Györgynek elidegenítették.⁵ 1343: István mester a király általános, a birtokok visszavételére és új idézésekre kiadott oklevele értelmében a Kerekhomok földdarabot Atyához akarta csatolni, de ennek Bagi Merhard fia János ellentmondott. A váradi káptalan határjárása, a tanúk földesküje alapján Pál országbíró a vitatott földdarabot Baghoz tartozónak ítélte, s István mesterre (akit először Balázs, majd István deák képviselt) örök hallgatást rótt.⁶ 1346: Az egri káptalan előtt Várdai János képviselője tiltakozik, hogy Atyai Detre fia Mátyás által Lajos király jegyzőjének, Istvánnak elidegenített Atya birtokot Balkányi János fiainak, Lászlónak, Fábiánnak és Istvánnak örökre átengedjék, mert az, ti. a birtok nem az oldalágat, hanem a nemzetséget egyenes örökösödési jogon illeti.⁷ 1357: Tamás fia Miklós, Marócsuk mester beregi ispán alispánja és a négy szolgabíró Marócsuk megérkezéséig elhalasztják azt a pert, amelynek során Atyai István [udvari jegyző] fia Péternek és jobbágyságainak a Balázs nevű rablótól elvett két lovat, fegyvereket és ruhákat be kellett volna mutatniuk [Kállói] István fia István mester és Mihály nevű szolgálja ellenében. A fentiek közül egy lovat az atyai jobbágyságok bemutattak.⁸ – Ma: Vámosatya (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.).

¹ AOkl. XXI. 518. sz. – ² Uo. 543. sz. – ³ Uo. 627. sz. – ⁴ AOkl. XXII. 104. sz. – ⁵ AOkl. XXV. 790. sz. – ⁶ HU-MNL-OL-DL 98548., Károlyi I. 152–158., AOkl. XXVII. 352. sz. – ⁷ Zichy II. 196–197., AOkl. XXX. 285. sz. – ⁸ AO VI. 594., Kállay II. 1225. sz., *Neumann Tibor*: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Nyíregyháza 2005. 60. sz.

Nagyiván (Szabolcs m.)

Lásd Atya alatt! – 1339: Pál országbíró – miután ismertette a korábban történeteket – tudatja, hogy Nagyiván, Bag és Györgyi birtokok ismételt beiktatásakor Guti Salamon fia János és Balkányi Lőrinc fia János fia, Fábián ellentmondott, ezért a király elé idéztette őket. Közölték, hogy ők Atyai Mátyás igen közeli rokonai, ezért a mondott birtokokat szeretnék visszavásárolni István mestertől. A királyi hadoszlás napja után az országbíró megtekintve István mester királyi oklevelét, úgy döntött, hogy neki hagyja a fenti birtokokat.¹ 1347: A budai káptalan előtt történt osztáskor Nagyiván Őri Pál fia Istváné

lett.² 1450: A puszta (*predium Nogiwan*) a Tomaj nembeli Abádi vagy Szentgyörgyi család birtoka, amelyből Guti (Atyai) Boldizsár fia László feleségét, Margit úrnót (Abádi György fia Sebestyén volt özvegyét) jegy- és nászajándék címén kielégítik.³ – Az elpusztult falu helye korábban Polgár, ma a Hortobágy határában (Hajdú-Bihar m.).

¹ AOkI. XXIII. 74. sz. – ² AO V. 151., Bakács: Pest m. 303., AOkI. XXXI. 1048. sz. – ³ HU-MNL-OL-DL 38840–841.

Bag (Szabolcs m.)

Lásd Nagyiván alatt! – A falu Újszentmargita határába olvadt (Hajdú-Bihar m.).

György (Szabolcs m.)

Ld. Nagyiván alatt! – Baggal és Nagyivánnal együtt említettek, így Egyek, a mai Hortobágy (Ohat és Zám) és Szentmargita (Hajdú-Bihar m.) területén kereshető.

Boconád (Heves m.)

1331: Pál országbíró tudatja, hogy I. Károly király a hűtlen Bodon fia Demeter és az örökös nélkül elhunyt Velperéti Nagy Lesták birtokait – köztük Burát és Boconádot – a siroki várral együtt Csenik mesternek, az udvar hú lovagjának adta. Ennek az Aba nembeli Miklós fia Csele mester ellentmondott az iktatáskor. A királyi jelenlét előtt Cseniket István mester, a királyi *specialis notarius* képviselte, ahol Csele a megígért oklevelet nem mutatta be, ezért a birtokokat Cseniknek ítélték.¹ 1332: Lásd Bura alatt! 1343: I. Lajos király hű szolgálatai jutalmául – melyeket atyjának, I. Károly királynak tett – Domokos fia István mesternek, a királyi udvar *specialis notarius*ának, a királyi gyűrűspecstét őrzőjének és örököseinek adja a Hevesújvár megyei Boconád birtokot, és egyúttal ígéretet tesz arra, hogy az adománylevelet egy későbbi formában privilegiális alakban is ki fogja állítani.² 1343/1345: I. Lajos király – megfontolva Domokos fia István, a királyi udvar (*aula*) gyűrűspecstéjének *specialis notarius*a hű érdemeit, amiket serdülőkora óta először apjának, I. Károly néhai királynak, majd utóbb Lajosnak teljesített – a Hevesújvár megyei Boconád birtokot, ami biztos tudomásból a király adományozási jogköréhez tartozik, minden haszonvételével Istvánnak és örököseinek adományozza.³ 1346: Pál országbíró az egri káptalannak. István mester, királyi *specialis notarius* Hevesi Pál fia Imre fia, János mester ellenében bemutatva a budai káptalan oklevelét Boconád birtok bejárásáról. János mester képviselője az utolsó határjelek emelésénél tiltakozott azért, mert azokkal János mester Heves birtokából jó nagy földrészt csatoltak volna jogtalanul Boconád birtokhoz. Az országbíró arra kéri a káptalant, hogy mérjék fel a vitás földrészt.⁴ Pál országbíró parancsára az egri káptalan határjárást tartott István mester, a királyi különös jelenlét jegyzője Boconád birtokának területén, amikor azonban el akarta végezni István mint felperes, valamint Visontai Pál fia Imre fia, János mester mint alperes között a szóban forgó birtokrész becslését, János

mester abban megakadályozta őt, tiltakozott.⁵ Pál országbíró előtt megjelent István mester prokurátora, szintén István mester és bejelentette: 16 napon keresztül hiába várta az ellenfél, Hevesi Pál fia Imre fiát, János mestert vagy képviselőjét István mester ellenében. Az országbíró Hevesit bírságban marasztalta el.⁶ 1347: I. Lajos király előtt Tamás egykori erdélyi vajda, jelenleg Krassó megye ispánja, galambóci várnagy egyfelől, István, a gyűrűs pecséttel pecsételő királyi különös jelenlét bíróságának a jegyzője másfelől a békekéskedvéért a felsorolt bírák előtt megegyeztek a Jenőtelek és Boconád birtokaikat elválasztó határ kijelölése ügyében. Ez a budai káptalan jelenlétében megtörtént. A felek 50 márka büntetés mellett kötelezték magukat a megállapodás megtartására.⁷ 1360: Bebek István országbíró új időpontot jelöl ki István, a királyi különös jelenlét bíróságának egykori jegyzője fiának, Péternek abból a célból, hogy mint alperes bemutassa Boconád és Bura birtokokra vonatkozó okleveleit, a közte és az Ugrai Csele fia Balázs fia, János közt folyó perben.⁸ 1361: Bebek István országbíró az Ugrai Csele fia Balázs fia, János mint felperes és István mester, a királyi személyes jelenlét volt *notarius*ának a fia, Péter között Boconád és Bura birtokok ügyében folyó pert – az alperes részére az iratok bemutatására – elhalasztja.⁹ 1370: I. Lajos király a Heves megyei Bura és Boconád birtokok István deák királyi jegyző [István mester volt officialisa, jegyzője] részéről történő eladását Gergely fia Miklós hevesi ispánnak, jóváhagyta.¹⁰ 1371: Az egri káptalan előtt Domszói Gergely fia Miklós mester, hevesújvári ispán ügyvédje bemutatta a káptalan korábbi záloglevelét, amelyet átírtak. Eszerint néhai Varsányi (Nógrád m.) István mester fia, Mihály a Hevesújvár megyei Boconádot és Burateleket – amelyek Heves, Lap (*Loph*) és Taksony birtokok szomszédságában fekszenek – 300 aranyforintért Gergely fia Miklós mesternek elzálogosította.¹¹ Ugyanezen a napon az egri káptalan előtt Varsányi (*Wosyan-i*) István fia Mihály a Heves megyei Boconád birtokát és Besenyőtelek prédiámát 500 aranyforintért eladta Domszói Gergely fia Miklós mester hevesi ispánnak.¹² 1372: A budai káptalan előtt a néhai István mester, a királyi gyűrűspecstéje öre fia, Mihály a király öfelsege által atyjának hűségéért és hűséges szolgálataiért adományozott, a Tisza folyó mellett a Hevesújvár megyei, Lajos királytól kapott birtokait, Boconádot, Besenyőtelkét, Burát, valamint Szilvaegyházat „a szomszédok és határosok ármánykodása, zaklatása és halálfélelem miatt semmi módon nem képes megtartani, élni és hasznát élvezni. Ezért azokat örökre vissza adta a királynak, kegyelmére bízva, hogy azok fejében valamit ajándékozni méltóztasson”.¹³ – Ma: Boconád (Heves m.).

¹ AOkI. XV. 92. sz. – ² AO I. 356., AOkI. XXVII. 475. sz. – ³ AOkI. XXIX. 61. sz. – ⁴ AO IV. 575–577., AOkI. XXX. 257. sz. – ⁵ AO IV. 577., AOkI. XXX. 381. sz. – ⁶ AOkI. XXX. 942. sz. – ⁷ AO V. 97–98., AOkI. XXXI. 595. sz. – ⁸ AOkI. XLIV. 1131. sz. – ⁹ HU-MNL-OL-DL 71359. – ¹⁰ HU-MNL-OL-DL 5878. – ¹¹ HU-MNL-OL-DL 5736. – ¹² HU-MNL-OL-DL 5947. – ¹³ HU-MNL-OL-DL 6029., Zounuk 14. (1999) 238–239., Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Torma István közreműködésével szerk. Zsoldos Attila. Bp. 2001. 94. (a vonatkozó részt Tringli István írta). – HU-MNL-OL-DL 5936. Uaz.

Szilvaegyház (Heves m.)

1345: Az egri káptalan jelenti I. Lajos királynak: kiküldöttje Mizsei Sükösd fia Mihály királyi emberrel határjárást tartott az István mester Bura birtokához tartozó Szilvaegyház területén, amely korábban Verpeléti Lesták mester tulajdonában volt. Ez ellen Domokos fia Miklós, Szalóki Foyus (*dict.*) Tamás személyesen, Szalóki Demeter fia Miklós és Loránd fia András képviselőiken keresztül tiltakozott.¹ 1346: János pécsi prépost, kápolnaispán, titkoskancellár előtt István, a gyűrűspecséttel pecsételő királyi különös jelenlét jegyzője egyfelől, Csele fia Balázs másfelől előadta, hogy megjelennek az egri káptalan előtt, ahol a két fél által választott három-három fogott bíró előtt bemutatják okleveleiket, amelyek alapján azok döntenek a Hevesújvár megyei Szilvaegyház birtok tulajdonjoga ügyében.² 1347: I. Lajos király parancsa a hatvani konventnek annak kiderítésére, hogy a Hevesújvár megyei Szilvaegyház birtok Ugrai Csele fia Balázshoz tartozik-e vagy sem? Ugyanezt kéri a budafelhevizi keresztes konventtől is.³ A hatvani konvent jelentése szerint a birtok sohasem tartozott a nevezetthez. Ugyanezt jelentette a budafelhevizi konvent is.⁴ – I. Lajos király előtt Ugrai Csele fia Balázs visszaadta István mesternek a gyűrűspecséttel pecsételő királyi különös jelenlét bírósága jegyzőjének az István mester Heves megyei Bura birtokával szomszédos Szilvaegyház birtokot, amelyet bírói ítélet révén szerzett meg tőle.⁵ A király meghagyja az egri káptalannak, hogy a szomszédok jelenlétében István mestert iktassa Szilvaegyház birtokába. A káptalan az iktatást elvégezte, az erről kiállított oklevelet István mester a királynak bemutatta.⁶ – Bizonyára Tiszabura (Jász-Nagykun-Szolnok m.) határába olvadt.

¹ AO IV. 551–554., Zounuk 11. (1996) 306–308., AOkl. XXIX. 839., 877. sz. – ² AO IV. 589., AOkl. XXX. 352. sz. – ³ AOkl. XXXI. 888–889. sz. – ⁴ Uo. 911–912. sz. – ⁵ AOkl. XXXI. 920. sz. – ⁶ AOkl. XXXI. 983., 1100., 1163. sz.

Besenyőtelek (Heves m.)

1347: I. Lajos király parancsára az egri káptalan határjárást tart a Heves megyei Besenyőtelek birtok területén, amely mint örökös nélkül elhalt ember birtoka visszaszállt a koronára. István, a királyi gyűrűspecséttel pecsételő királyi különös jelenlét bírósága jegyzője kérte adományul hű szolgálatai jutalmaképpen. A birtok Boconáddal szomszédos. A káptalani iktatásnak Sahman fia Péter, Tamás egykori erdélyi vajda zsadányi officíalisa és prokurátora tiltakozott, hogy a birtok Tamás vajda tulajdona.¹ 1348: Pál országbíró előtt Tamás krassói és kevei ispán a Heves megyei Besenyőtelek tulajdonjogáról lemond, és azt István királyi jegyzőnek engedi át.² – Fogacs (ma pusztá Tarnaméra határában) vagy Boconád határába olvadt.³

¹ AO V. 153–154., AOkl. XXXI. 1025., 1101. sz. – ² AO V. 241–242., AOkl. XXXII. 693. sz. – ³ Györffy III. 73.

Csokmó (Bihar m.)

1347: A budai káptalan előtt Domokos fia István mester, I. Lajos király gyűrűspecséttel a *specialis notarius*a a fiával, Péterrel, másfelől Domokos fia Pál fia, István, a jegyző testvéreinek nagyobbik fia birtokaikon örökre megosztottak: a Bihar megyei Csokmó (*Chukmo*) és Belmező István mesternek és fiának, Péternek jutottak.¹ 1406: Lásd alább, Belmező alatt! – A 15. században már pusztá,² Terebes és Bélmező mellett feküdt.³

¹ *Bunyitai Vincze*: A váradi püspökség története. III. Nagyvárad 1884. 494. jz.; AO V. 151–152., Pest m. 57., AOkl. XXXI. 1048. sz. – ² *Jakó Zsigmond*: Bihar megye a török pusztítás előtt. (Település- és népiségtörténeti értekezések 5. sz.) Bp. 1940. (a továbbiakban: Bihar) 230. – ³ Györffy I. 609.

Belmező (Bihar m.)

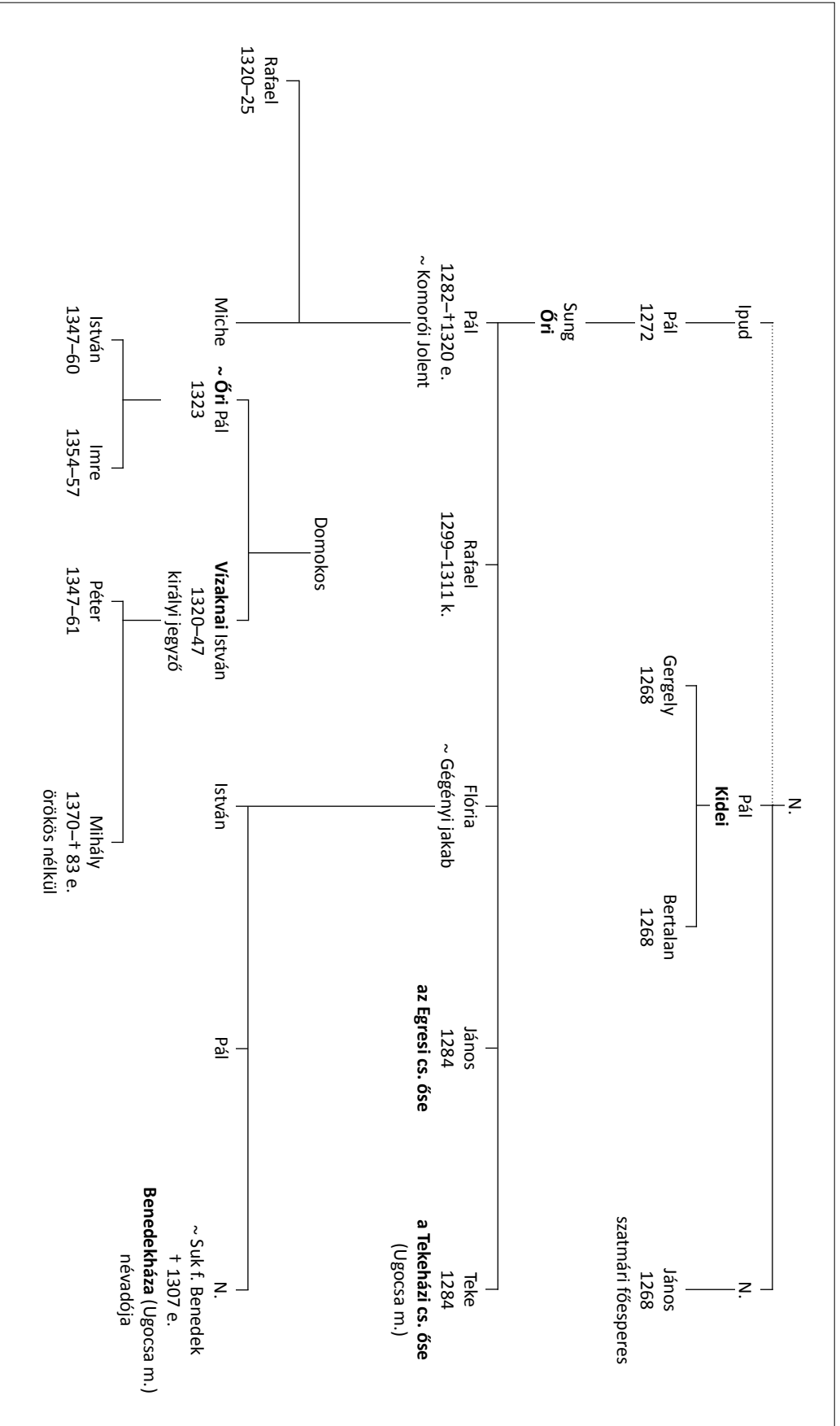
1347: Lásd fentebb, Csokmó alatt! 1406: Zsigmond király Szántói Lack fia Miklós fia, Jakab erdélyi vajda és testvére, Dávid mester szolgálataiért, az elcserélt Baranya megyei Nekcse várért a Bihar megyei Súlyomkő várat és tartozékait adományozza Csokmó (*Chokmo*) birtokkal és Belmező (*Belmezew*) román birtokkal.¹ A király elrendeli a Szántóiak iktatását Súlyomkő várába és tartozékaiba.² – Ma: pusztá Csételek határában.³

¹ Zsigmond-kori oklevéltár II/1. Összeállította Mályusz Elemér. Bp. 1956. (a továbbiakban: ZsO II/1.) 4373. sz. Lásd még: Bihar 213. – ² ZsO II/1. 5057. sz. – ³ Györffy I. 599.

Gyanda (Heves m.)

1348: A hatvani Szent Margit szűzről és mártírról elnevezett konvent jelentette I. Lajos királynak, [az Aba nembeli] Péter fia Gergely fia, Miklós mestert Gyanda falujában megidéztek a királyi felség elé István mester királyi jegyző ellenében.¹ 1349: Pál országbíró azt a pert, melyben István mester a király *specialis notarius*a – akinek nevében István deák jelent meg – indított Gyandai Péter fia Gergely fia, Miklós ellen – a felek akaratából elhalasztja.² – Pál országbíró felszólítja Gyandai Miklóst, hogy augusztus 1-jén jelenjen meg István mester, a király *specialis notarius*a ellenében.³ – Tamás országbíró azt a pert, amelyet István mester, a király *specialis notarius*a – akinek a nevében István deák jelent meg a király megbízólevelével – Gyandai Péter fia Gergely fiát, Miklóst képviselő testvére, István folytat, kettejük közös akaratából elhalasztják 1350. január 13-ra.⁴ – Pusztá Vámosgyörk határában.⁵

¹ AO V. 233–234., Zounuk 11. (1996) 308–309., AOkl. XXXII. 631. sz. – ² AOkl. XXXIII. 38. sz. – ³ AO V. 312., AOkl. XXXIII. 513. sz. – ⁴ AO V. 312–313., AOkl. XXXIII. 599. sz. – ⁵ Györffy III. 95.

I. ábra - családja